

KAI KURIE SMURTO ŠEIMOJE PROBLEMATIKOS ASPEKTAI

Ilona Michailovič

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedros docentė
socialinių mokslų (teisės) daktarė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 236 61 67
El. paštas: Ilona.Michailovic@tf.vu.lt

Straipsnyje nagrinėjami kai kurie smurto šeimoje problematikos aspektai, tarp jų – smurto šeimoje reiškinių stereotipai, tarptautiniai standartai apsaugos nuo smurto šeimoje srityje; apžvelgiami trys baudžiamosios teisės reakcijos į smurtą šeimoje modeliai; atsižvelgiant į kitų šalių patirtį, analizuojamos mediacijos (sutaikymo) instituto taikymo galimybės smurto šeimoje atvejais.

The subject matter of the paper covers certain stereotypes of domestic violence, provides references to relevant provisions of international standards in respect of domestic violence, three punitive legal regulatory models, and, having regard to the relevant international experience, possibilities of referring to mediation in domestic violence situations.

Įvadas

Smurtas šeimoje yra viena iš rimčiausių šiuolaikinių valstybių problemų visame pasaulyje. Siekiant sėkmingai užkirsti kelią smurtui šeimoje, būtina suvokti reiškinio specifiką ir žinoti psichologinę smurtą patyrusių asmenų situaciją, ypač todėl, kad su smurtu šeimoje yra susiję nemažai mitų ir stereotipų, apsunkinančių jo prevenciją.

Smurto šeimoje aukos dažnai palyginamos su teroristinių išpuolių aukomis, tačiau smurto šeimoje aukai grėsmė gyvybei gresia paprastai kur kas ilgesnį laiką, o smurtautojas nėra svetimas teroristas, bet artimas jai žmogus [33, p. 16]. Nematomas terorizmas – tai kasdienis fizinis, psicho-

loginis, lytinis ir ekonominis smurtas šeimoje, psichologiškai ir fiziškai žalojantis įvairaus amžiaus ir įvairių visuomenės sluoksnių žmones [28, p. 15].

Smurto šeimoje problematikai skirta nemažai dėmesio Lietuvos mokslinėje literatūroje. Paminėtinas tyrimas, siekiant išanalizuoti smurtą prieš moteris šeimoje ir įvertinti smurto šeimoje aukų būklę [32], smurto prieš moteris priešasčių ir prevencijos tyrimai [23], taip pat darbai, siekiant išnagrinėti smurtą patyrusių vaikų reabilitacijos teisinius aspektus [17]; yra parengtos metodinės rekomendacijos policijos pareigūnams, sprendžiantiems konfliktų šeimoje atvejus [34].

Šiame straipsnyje, naudojant loginį, sisteminę analizę, lyginamąjį ir kitus metodus, atsižvelgiant į publikacijos apimtį, reikalavimus, nagrinėjama problematika, pagrindžianti valstybės institucijų būtinumą imtis veiksmingų priemonių smurto šeimoje atžvilgiu: kai kurie smurto šeimoje reiškimo ypatumai, tarp jų – smurto šeimoje sąvoka, stereotipai, tarptautinių standartų nuostatos smurto šeimoje atžvilgiu, trys baudžiamieji teisiniai smurto šeimoje reguliavimo modeliai bei mediacijos taikymo smurto šeimoje atvejais galimybės. Pabrėžtina, kad konkrečių valstybių įstatymai retai atspindi čia pateiktus tris baudžiamuosius teisinius smurto šeimoje reguliavimo modelius. Straipsnyje pateikiami Austrijos, Ispanijos, Didžiosios Britanijos, Norvegijos, Lenkijos, Švedijos pavyzdžiai taip pat ne visai juos atitinka. Tačiau čia nekalbama apie techninę atitiktį; modelių paskirtis yra pateikti esamus pavyzdžius bei žinių, jautrumo ir noro priešintis smurto reiškiniui proceso raidą, skatinant susimąstyti apie būtinas smurto šeimoje prevencijos sąlygas.

1. Smurto šeimoje reiškiny

Fizinė ir seksualinė prievarta šeimoje egzistavo visais laikais. Tiek vaikas, tiek žmona buvo visiškai priklausomi nuo šeimos galvos. Jis vienintelis galėdavo nustatyti kaltę, buvo it teisėjas ir baudėjas. Aplinkiniai neturėjo teisės kištis, netgi jeigu būdavo baudžiama viešai. Neretai šeimos galvos taikomos fizinės bausmės buvo įtvirtinamos ir teisiškai, ir doroviškai. Dažnai į tai buvo žiūrima kaip į liudijimą, kad šeimos galva tikrai rūpinasi vaikų auklėjimu bei šeimos reikalais. XX a. pradžia buvo savitos revoliucijos šioje srityje laikas. Gydytojai, žurnalistai, teisėjai,

psichologai, pedagogai pradėjo skelbti šiurpą keliančius pranešimus, kaip vaikai mušami, marinami badu ir pan. Kitas svarbus dalykas, paskatinęs domėtis smurtu, buvo moterų emancipacija ir feministinis judėjimas [25, p. 416].

Smurtas šeimoje nebėra tabu. Žinių apie šį reiškinį ir jo prevencijos veiklos rūšis lygis labai išaugo. 1948 m. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija [5] nustatė sąrašą nuostatų, skelbiančių apie žmogaus svarbą ir jo teisę į garbės, orumo, kūno neliečiamybės, gyvybės apsaugą, nediskriminavimą. 1979 m. Konvencijoje dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (CEDAW) [8] numatyta valstybės pareiga panaikinti diskriminaciją ne tik viešojoje, bet ir privačioje srityje. Apie smurto – fizinį ir psichinį bausmių panaikinimą kalbama Vaiko teisių konvencijoje [9]. Panašus ir kitų tarptautinių dokumentų, tarp jų 1966 m. Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto [6], Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto turinys [7]. Tačiau kur kas daugiau apie diskriminacijos panaikinimą kalbama dokumentuose, skirtuose moterų teisių apsaugai. Šis reiškinys tiek paplitęs, kad 1993 m. JTO priėmė deklaraciją dėl smurto prieš moteris panaikinimo, jos 1 straipsnyje smurtas apibrėžiamas kaip bet koks su lytimi susijęs smurtas, pasibaigiantis ar galintis pasibaigti fizine, seksualine ar psichologine žala ar moterų kentėjimu, apimantis grasinimą tokiais aktais, prievarta, laisvės apribojimu, pasireiškiantis ir viešame, ir privačiame gyvenime [10].

1995 m. Pekino deklaracija ir veiksmų platforma [14] įpareigoja valstybes imtis veiksmingų priemonių, siekiant panaikinti smurtą šeimoje, pripažintą kaip istoriškai nulemtą moterų nelygybės šeimoje

išraišką. 2002 m. Europos Tarybos Ministrų komiteto buvo priimta rekomendacija Rec(2002)5 dėl moterų apsaugos nuo smurto [12]. Remiantis Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija dėl smurto šeimoje prieš moteris panaikinimo, smurtas šeimoje – tai smurtas, kuris pasireiškia privačioje srityje, paprastai tarp asmenų, kurie yra susiję giminytės ar kitais artimais ryšiais [11].

Europos Parlamento 2009 m. lapkričio 26 d. rezoliucijoje dėl smurto prieš moteris panaikinimo pažymima, kad smurtas prieš moteris drauge yra smurtas prieš vaikus ir veikia jų gerą psichologinę būseną ir visą gyvenimą; smurtas prieš moteris motinas tiesiogiai arba netiesiogiai veikia jų vaikus ir turi ilgalaikį neigiamą poveikį emociinei ir psichinei jų sveikatai ir gali sukelti smurto ir prievartos ciklą, persiduodantį iš kartos į kartą [13].

Smurto šeimoje sąvoka apima įvairias smurto formas – nuo psichologinio iki fizinio smurto, nuo grasinimo iki nužudymo. Kartais smurto šeimoje sąvoka yra vartojama tik prievartos prieš moteris atvejais, tačiau dažniausiai ji atspindi ilgalaikius smurtautojo ir aukos santykius. Smurtas šeimoje apima vyro smurtavimą prieš žmoną, žmonos ar partnerės – prieš vyrą, tėvų – prieš vaikus ir, atvirkščiai, smurtą tarp brolių, seserų, senelių, partnerių ir pan. [34, p. 2].

„Bendros smurto šeimoje sąvokos apibrėžimo, kaip ir smurto apskritai, mokslinėje literatūroje nerasime: vieni autoriai jį įvardija pabrėždami vienokius požymius, kiti – kitokius. <...> Smurto šeimoje sąvoka kai kuriose valstybėse yra vartojama kaip smurtas, pasireiškiantis stumdymu, žnaibymu, spjaudymu, spardymu, mušimu, smaigimu, deginimu, badymu, daužymu

bei kitomis formomis. Kartais smurto šeimoje sąvoka yra vartojama tik prievartos prieš moteris atvejais, tačiau dažniausiai ji atspindi kaltininko ir aukos, kuriuos sieja ilgalaikis ryšys, santykius. <...> smurto šeimoje sąvoka plačiąja prasme apima įvairias smurto formas, kurios išskyla tarp tėvų ir vaikų, tarp pačių sutuoktinių bei tarp kitų šeimos narių“ [27, p. 413]. Prievarta šeimoje – tai smurtas silpnesnių, priklausomų šeimos narių – moterų, vaikų, senelių – atžvilgiu [25, p. 416].

Pagal Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą, smurtas – veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, materialinę ar neturtinę žalą (2 str. 5 d.); artima aplinka šiame įstatyme suprantama kaip aplinka, kurią sudaro asmenys, siejami arba praeityje siekti santuokiniais, partnerystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu gyvenantys ir tvarkantys bendrą ūkį (2 str. 1 d.) [2].

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. X-1569 „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos Valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ konstatavo: „<...> konstitucinė šeimos samprata grindžiama šeimos narių tarpusavio atsakomybe, supratimu, emociniu prieraišumu, pagalba ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas, t. y. santykių turiniu, o šių santykių išraiškos forma konstitucinei šeimos sampratai esminės reikšmės neturi“ [3].

Priešingai paplitusiam stereotipui, smurto aukos imasi įvairių priemonių,

siekdamos pagerinti savo situaciją (pokalbiai su smurtautoju, išėjimai iš namų, pasislėpimas smurto metu; pagalbos iš išorės ieškojimas – pokalbiai su giminačiais, kaimynais, kreipimasis į policiją, organizacijas, teikiančias pagalbą smurto aukoms). Besikartojantys smurto aktai (smurto ciklai) ir tolesnis smurto aukos egzistavimas tokioje santuokoje dažniausiai aiškinama pasyvia smurto aukos pozicija ir susitaikymu su likimu. Remiantis išmokto bejėgiškumo teorija (angl. *learned helplessness theory*), smurto auka pasiduoda ir atsisako aktyvių priemonių, kurių ėmėsi siekdama pagerinti situaciją ir kurios buvo neefektyvios, tuomet smurto auka įsitikina, jog nieko negali padaryti, kad užtikrintų sau saugumą [33, p. 16–17; 22, p. 24–25]. Smurto aukos dažnai mano, kad smurtas yra privati jų problema, šis stereotipas sustiprina aukų įsitikinimą nesant pagalbos ir apsaugos galimybių.

„Patirtas smurtas šeimoje sąlygoja ilgalaikius psichologinius padarinius. Moteriai, ilgesnį laiką patiriančiai sutuoktinio ar partnerio smurtą, formuojasi šie būdingi bruožai (jausmai): vienišumas ir visiška izoliacija; pasitikėjimo savimi praradimas, abejonės dėl gebėjimo tvarkyti savo gyvenimą, priimti teisingus sprendimus; kaltės prisiėmimas ir gėda; baimė, nerimas, polinkis sirgti įvairiausiomis su stresu susijusiomis ligomis, depresija. Nuolat patiriant smurtą šeimoje, didėja savižudybės rizika, negalėjimas pasipriešinti ir nutraukti smurto ciklą gali paskatinti asmenybės degradaciją (prievartos auka gali tapti priklausoma nuo narkotinių ar psichotropinių medžiagų, alkoholio ir panašiai)“ [4].

Tyrimo „Žmogaus teisės Lietuvoje 2001–2004 metais“ atliktos Lietuvos gyventojų nuomonės apie žmogaus teisių situaciją ir apsaugą sociologinės ap-

klausos rezultatai parodė, kad Lietuvos gyventojai moterų apsaugą šeimoje nuo smurto įvertino kaip vieną iš penkių probleminių žmogaus teisių sričių [18, p. 12]. Asociacija Moterų informacijos centras 2002 metais Jungtinių Tautų plėtros fondo moterims lėšomis rinkos ir viešosios nuomonės tyrimų kompanijai „Spinter“ užsakė atlikti kompleksinį tyrimą prievartai prieš moteris įvertinti. Šio tyrimo rezultatai patvirtino 1997–1998 metais atlikto tyrimo rezultatus, be to, pateikė detalesnę informaciją. Tyrimo rezultatai rodo, kad dauguma (87 proc.) gyventojų pripažįsta, kad šalyje egzistuoja prievarta prieš moterį šeimoje. Psichologinę prievartą, kaip prievartą prieš asmenį, pripažįsta esant 56 proc. apklaustųjų; ekonominė prievarta pripažįstama rečiausiai. Tikslinės grupės respondentų nuomone, šeimoje labiausiai paplitusi psichologinė prievarta, antroje vietoje – fizinė, trečiojoje – seksualinė prievarta. Tikslinės grupės dalyviai manė, kad fizinę prievartą dažniausiai patiria moterys ir vaikai, o seksualinę – moterys [4].

Remiantis Europos Tarybos duomenimis, 45 proc. moterų Europoje nors vieną kartą gyvenime patyrė kokios rūšies smurtą, kasdien viena iš penkių moterų Europoje tampa smurto auka. Labiausiai paplitusi smurto forma moterų atžvilgiu yra fizinis smurtas, patiriamas šeimoje. Europos Komisijos inicijuoto tyrimo smurto šeimoje tema duomenimis, vienam ketvirtadaliui respondentų yra žinoma moteris smurto šeimoje auka, o vienam penktadaliui yra žinomas smurtautojas. Europos Tarybos duomenimis, nuo 12–15 proc. moterų, vyresnių nei 16 metų Europoje, patyrė smurtą šeimoje [26].

Smurtas šeimoje tai dažniausiai smurtas prieš moteris, tačiau pasitaiko mote-

rų smurto prieš vyrus atvejų. Kai kurių autorių teigimu, smurtas moterų ir vyrų santykiuose yra simetrinis, t. y. vyrai tampa smurto aukomis lygiai taip pat dažnai kaip ir moterys [22]. Samprotavimuose šia tema atkreipiamas dėmesys į metodologinius aspektus. Partnerių smurto tyrimų rezultatų įvairumas (vieni tyrėjai, remdamiesi savo tyrimų rezultatais, teigia esant smurto „asimetriją“ bei kur kas didesnę vyrų agresiją moterų atžvilgiu, kiti kalba apie „simetriją“ arba vienodas vyrų ir moterų smurto proporcijas) skatina naudoti papildomus smurto tyrimo metodus, galinčius padėti palyginti rezultatus. Lenkijoje (panašiai kaip ir JAV) atlikti tyrimai parodė, kad moterų prievarta vyrų atžvilgiu egzistuoja. Atliekant tyrimus konfliktų šeimoje tema, klausiamos ir moterys, ir vyrai, prisipažino, jog buvo mušami sutuoktinio, procentinė dalis vyrų, atsakiusių teigiamai, buvo šiek tiek mažesnė nei moterų [22, p. 23–24].

Lyginant Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos 2008–2010 m. statistikos duomenis matyti, kad nuo sutuoktinių ar sugyventinių, taip pat nuo vaikų ar įvairių nukentėjo daugiau moterų nei vyrų. Vyrai analizuojamu laikotarpiu šiek tiek dažniau nukentėjo nuo tėvų ar įtėvių (žr. 1 lentelę).

Analizuojant Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos (VRM) pateiktus duomenis matyti, kad iškvietimų į konfliktus šeimoje nuo 2007 iki 2009 m. užregistruota daugiau. Iš užregistruotų iškvietimų į konfliktus šeimoje per analizuojamą laikotarpį prievartos šeimoje ir iš jų prievartos prieš moteris šeimoje atvejų sumažėjo (žr. 2 lentelę).

Remiantis Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenimis apie pranešimus dėl konfliktų ir smurto šeimoje, 2007–2009 m. pradėta ikiteisminių tyrimų dažniausiai pagal Lietuvos

1 lentelė. Asmenys, nukentėję nuo šeimos narių ir artimų giminių [37]

	2008		2009		2010	
	Moterys	Vyrai	Moterys	Vyrai	Moterys	Vyrai
Sutuoktinio (-ės)	218	40	187	32	194	29
Mieste	122	17	110	14	101	17
Kaime	96	23	77	18	93	12
Sugyventinio (-ės)	142	42	136	32	140	29
Mieste	80	25	81	14	78	15
Kaime	62	17	55	18	62	14
Tėvų ar įtėvių	227	238	195	227	245	250
Mieste	125	143	113	129	132	151
Kaime	102	95	82	98	113	99
Vaikų ar įvairių	96	53	96	54	103	39
Mieste	55	24	48	20	55	18
Kaime	41	29	48	34	48	21
Brolis ar sesers	36	56	39	50	46	43
Mieste	12	20	21	21	21	14
Kaime	24	36	18	29	25	29

2 lentelė. Policijos departamento prie VRM duomenys apie pranešimus dėl konfliktų ir smurto šeimoje 2007–2009 m. [38]

	Užregistruota išskvietimų į šeimynos konfliktus			Policijos prevencijos padalinių išnagrinėti pareiškimai dėl prievartos šeimoje			Iš jų dėl prievartos prieš moteris			Atsisakyta pradėti ikiteisminį tyrimą		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Metai:	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Iš viso:	33 165	33 927	41 982	16 180	12 506	12 291	10 269	8066	8245	3802	4355	4562

Respublikos BK 138, 140, 145 straipsnius, numatančius baudžiamąją atsakomybę už nesunkų sveikatos sutrikdymą, grasinimą nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimą bei fizinio skausmo sukėlimą ar nežymų sveikatos sutrikdymą (žr. 3 lentelę).

Deja, valstybinėje teisės pažeidimų statistikoje užregistruota tik maža dalis visų smurtinių nusikalstamų veikų, padarytų buityje. Dauguma smurto atvejų neištrau-

kiami į valstybinę teisės pažeidimų statistiką, nes dažniausiai smurto šeimoje aukos į teisėsaugos institucijas nesikreipia [27, p. 434]. Už nukentėjusiojo teisinės sąvokos ribų dažnai lieka vaikai, kurie faktiškai patiria įvairiausio pobūdžio smurtą ir prievartą, bet dėl itin didelio šių reiškinių latentškumo (ypač šeimoje) nėra išaiškinaami ir nepatenka į teisėsaugos bei justicijos institucijų gynybos sistemą, kol jie patys nepradedą smurtauti [17, p. 29].

3 lentelė. Policijos departamento prie VRM duomenys apie pranešimus dėl konfliktų ir smurto šeimoje 2007–2009 m. [38]

	Pradėta ikiteisminių tyrimų			Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsnius:								
				BK 138 str.			BK 140 str.			BK 145 str.		
Metai:	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Iš viso:	823	680	737	382	390	412	122	142	114	198	91	152

	BK 135 str.			BK 129 str.			BK 284 str.		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Metai:	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Iš viso:	6	10	5	15	4	13	20	11	8
	BK 146 str.			BK 149 str.			Kiti BK straipsniai		
	2007	2008	2009	2007*	2008*	2009	2007*	2008*	2009
Iš viso:	3	1	2			13			18

* Duomenys 2007–2008 m. nebuvo kaupiami

2. Baudžiamoji teisė smurto šeimoje atžvilgiu. Trijų modelių apžvalga

Pagal tai, kaip remiantis baudžiamąja teise sprendžiamos smurto šeimoje problemos, esamus sprendimus galima sugrupuoti į tris baudžiamuosius teisinius smurto šeimoje reguliavimo modelius [31]:

1) lygiateisės apsaugos modelis, pagal kurį baudžiamuosiuose kodeksuose nėra atskirai numatyta atsakomybė už smurtą šeimoje. Smurtas šeimoje ir už šeimos ribų traktuojamas vienodai reikšmingai. Vienoda apsauga garantuojama asmeniui, neatšizvelgiant į tai, ar jo teisės buvo pažeistos namie, šeimoje ar už jos ribų dėl svetimo asmens veiksmų. Šiam modeliui yra būdingas platesnis civilinės teisės priemonių panaudojimas, taip pat atskirų įstatymų dėl smurto šeimoje prevencijos kūrimas.

2) smurto šeimoje reguliavimo baudžiamajame kodekse modelis, pagal kurį baudžiamajame kodekse yra numatyta atskira nusikalstama veika, reglamentuojant atsakomybę už smurtą šeimoje. Kodekso nuostatos yra dažniausiai teisės evoliucijos nuo reiškinio toleravimo ir ignoravimo iki aiškaus jo traktavimo kaip nusikalstamos veikos rezultatas.

3) didesnės apsaugos nuo smurto šeimoje modelis, pagal kurį baudžiamajame kodekse yra numatyta nuostata, *expressis verbis* nustatanti griežtesnę atsakomybę už smurtą šeimoje nei už panašią veiką, padarytą už šeimos ribų. Didesnis apsaugos standartas ir griežtesnė sankcija aiškinama tuo, kad smurtaujama šeimoje, kuri turi sukurti integralumo ir saugumo apsaugos sąlygas. Trečiame modelyje remiamasi nuostata, kad smurtas šeimoje – ypač žalinga veika, kuria kėsিনamasi į tokį teisinį gėrį kaip gyvybė, saugumas, nuosavybė, šeimos garbė, taigi tokiomis sąlygomis,

kuriomis asmuo turi ypatingą teisę tikėtis apsaugos nuo kėsინimūsi į šiuos gėrius.

Lygiateisės apsaugos modelis. Remiantis pirmuoju modeliu baudžiamajame kodekse smurtas šeimoje nėra numatytas kaip atskira nusikalstama veika. Asmuo yra teisės ginamas vienodai, neatšizvelgiant į vietą ir asmenį, pažeidžiantį jo teises. Šiame modelyje yra padėtas lygybės ženklas tarp apsaugos, kurią privalo užtikrinti teisinės apsaugos institucijos, kurios negali aiškinti savo neveikimo nenoru kištis į privačius reikalus. Šis modelis užtikrina tinkamą apsaugą su sąlyga, kad valstybėje galioja aukštos teisinės kultūros, teisingumo ir jautrumo nediskriminacijai lygis.

Austrija buvo pavyzdys daugeliui šalių, nes jau 1996 m. buvo priimtas Apsaugos nuo smurto šeimoje įstatymas (*Gewalt-schutzgesetz*, įsigaliojo 1997 m. gegužės 1 d.), remiantis nuostata, jog valstybė yra atsakinga už smurtą šeimoje kaip viešo saugumo reikalą ir valstybė atsako už smurtautojo šio smurto taikymą [33, p. 43]. Įstatymas įvedė kovos su smurtu šeimoje naujus mechanizmus. Esant realiai grėsmei gyvybei, sveikatai ar asmens laisvei, yra galimybė pritaikyti smurtą patyrusio asmens apsaugos priemones. Policija gali įpareigoti smurtautoją laikinai išsikelti iš gyvenamosios vietos bei uždrausti grįžti per 14 dienų¹ (*Wegweisung* arba *Rückkehrverbot*). Smurtą patyręs asmuo skundo neteikia. Policija tikrina įpareigojimo ir draudimo vykdymą bei per 24 val. informuoja apie tai organizaciją, teikiančią pagalbą smurtą šeimoje patyrusiems aukoms.

¹ Panašus reguliavimas egzistuoja nuo 2007 m. Čekijoje. Policija įpareigoja smurtautoją išsikelti iš gyvenamosios patalpos bei uždraudžia grįžti iki 10 dienų nepriklausomai nuo aukos iniciatyvos. Žr.: http://www.stopvaw.org/Legislative_Trends_and_New_Developments7.html

Smurto auka turi teisę kreiptis į teismą dėl smurtautojo įpareigojimo išsikelti iš gyvenamosios patalpos ir draudimo grįžti. Teismo sprendimu priimtas įpareigojimas galioja tris mėnesius. Teismas taip pat gali uždrausti smurtautojui lankytis tam tikrose vietose – smurtą patyrusio asmens darbo vietoje ar jo vaikų mokykloje, neieškoti ryšių su smurtą patyrusiu asmeniu. Minėtas terminas teismo gali būti pratęstas skyrybų, turto padalijimo atvejais iki galutinio bylos sprendimo. Smurtautojui siūloma atlikti smurtinį elgesį keičiantį kursą (mažiausiai 32 savaitinės sesijos, vedamos mišrių trenerių – vyro ir moters). Dauguma smurtautojų savanoriškai kursuose nedalyvauja, o yra privalomai teismo siunčiami [33, p. 45–46]. Paminėtina, kad 2006 m. buvo pakeistas Austrijos baudžiamasis kodeksas, numatant naują nusikaltimą – persekiojimą, už kurį yra numatytas laisvės atėmimas iki vienerių metų. Anot šio pakeitimo autorių, tai yra naujas žingsnis, užkertant kelią smurtui šeimoje, nes 80 proc. persekiojimo aukų yra moterys, 90 proc. kaltininkų – vyrai – aukų partneriai, sutuoktiniai arba buvę partneriai ar sutuoktiniai. Kankinimas dažnai yra moters santuokoje, kuri pasibaigė, patirto smurto tęsinys [33, p. 46].

2004 m. Ispanijos įstatyme kalbama apie kovą su smurtu lyties pagrindu, įstatymas yra susijęs su smurtu prieš moteris. Įstatymu buvo sukurti teisėjų skyriai, kurie užsiima smurto šeimoje atvejais ir leido nagrinėti civilines ir baudžiamąsias bylas tame pačiame skyriuje. Rengiant įstatymą Ispanijoje buvo atsižvelgta į nukentėjusiųjų padėtį (apsauga nėra skirta vien moterims. Pastarųjų metų tyrimai rodo, kad smurto šeimoje aukomis taip pat tampa vyrai. Tačiau šiuos atvejus apsunkina

kultūriniai stereotipai). Teisėjai disponuoja didele priemonių skale – nuo kontaktų apribojimo, tėvų valdžios atėmimo ar apribojimo iki arešto ir nuosprendžio. Kartu buvo papildytas baudžiamasis kodeksas, numatant griežtesnę bausmę smurto šeimoje kaltininkams, taip pabrėžiant gėrio, verto aukštesnio apsaugos standarto, vertę [31, p. 608–609].

Didžiojoje Britanijoje 2004 m. priimtas Nusikaltimų ir nusikaltimų aukų įstatymas (*Crime and Victims Act*), kuris įsigaliojo 2005 m. spalio 15 d. ir suteikė policijai ir kitoms institucijoms (tarp jų – sveikatos, socialinės pagalbos) teisę veiksmingai įsikišti ir pasipriešinti smurtui. Apsaugos nuo priekabiavimo įstatyme (*Protection from Harassment*, 1997 m.) civilinės teisės priemonių sąrašas buvo papildytas priekabiavimo, persekiojimo, kontaktų buvimo tam tikrose vietose draudimu ir pan. Draudimo pažeidimas tampa kriminaliniu nusikaltimu, už kurį gresia iki penkerių metų laisvės atėmimo bausmė. Nuo 2006 m. sausio tokia apsauga galioja tos pačios lyties partneriams. Smurto šeimoje atveju teismai turi teisę skirti draudimą kaltininkui prisiartinti prie aukos.

Taigi pastebima tendencija išskirti nusikaltimus, kurie iki šiol buvo persekiojami bendra tvarka. Ispanijos pavyzdys yra susijęs su trečio (didesnės apsaugos nuo smurto šeimoje) modelio nuostatomis. Didžiosios Britanijos nuostatos rodo, kad smurtas šeimoje yra didelė socialinė problema. Pabrėžtina, kad pirmiausia išnaudojamos civilinės teisės priemonės, baudžiamosios teisės priemonės yra tarsi antrinės, jei ne užteko pirmųjų. Tai turi pozityvią reikšmę, nes leidžia išspręsti problemą dažnai nenutraukiant šeimos, partnerių ryšių. Prie negatyvių šios situacijos bruožų galima pri-

skirti aiškaus teigimo, jog smurtas šeimoje tai nusikaltimas, nebuvimą. Ši dilema išsprendžiama įstatymuose dėl atoveiksmio smurtui šeimoje, turinčiuose tiek civilinių, tiek baudžiamųjų teisinių nuostatų.

Baudžiamojo kodekso papildymas nuostatomis dėl smurto šeimoje kaip nusikaltimo skirtas pasipriešinimui smurto šeimoje patologijai. Tačiau šis procesas taip pat gali rodyti neoliberalioms sistemoms būdingą penalizacijos išplėtimo tendenciją ir pripažinimą, kad problema išspręsta. Tokia grėsmė dar didesnė, nes kartais įstatymiškai prieinamos priemonės mažai veiksmingos [31, p. 610].

Kalbant apie apsaugą nuo smurto šeimoje pabrėžtina, kad, atsižvelgiant į Lietuvos įstatymus (Lietuvos BK nenumato atskiro smurto šeimoje nusikaltimo; 2011 m. gegužės 26 d. priimtas Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas), galima teigti, jog Lietuvai yra būdingas lygiateisės apsaugos modelis.

Smurto šeimoje reguliavimo baudžiamajame kodekse modelis. Norvegija, kaip ir Lenkija, numato savo baudžiamajame kodekse atsakomybę už atskirą smurto šeimoje nusikaltimą.

2005 m. gruodžio 20 d. Norvegijos parlamentas priėmė baudžiamojo kodekso pakeitimą. Norvegijos BK 219 straipsnis, numatantis baudžiamąją atsakomybę už ilgalaikį artimųjų giminaičių terorizavimą, įsigaliojo 2006 m. sausio 1 d. [21]. Norvegijoje nuo 1988 m. numatytas besąlyginis smurtautoje šeimoje persekiojimas. 1978 m. buvo įkurti pirmieji pagalbos moterims – smurto aukoms namai. Smurtas artimųjų atžvilgiu, kaip ir Austrijoje, yra pripažįstamas viešosios tvarkos pažeidimu. Norvegijoje yra platus pagalbos aukoms centrų tinklas ir nemažai terapijos programų

smurtautojams bei gera įvairių institucijų integruotos veiklos, kovojant su smurtu šeimoje, patirtis [16].

Modelis, numatytas Norvegijoje ir Lenkijoje, skiriasi tuo, jog Lenkijos baudžiamajame kodekse nuostata dėl smurto šeimoje buvo numatyta jau 1970 metais (Lenkijos BK 184 str.) ir yra dabar galiojantiame BK (1997 m. Lenkijos BK 207 str.).

Be to, 2005 m. lapkričio 21 d. Lenkijoje įsigaliojo Atoveiksmio smurtui šeimoje įstatymas (*Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*) [15]. Šio įstatymo priėmimas nebaigė ginčų, kurie truko daugiau kaip 10 metų, ar toks įstatymas apskritai yra reikalingas, jei analogiškos nuostatos numatytos baudžiamajame ir baudžiamojo proceso kodeksuose. Įstatymų leidėjas apibūdino jį kaip „neabejotiną pažangos dėl asmenų, patyrusių smurtą šeimoje, apsaugos liudijimą“. Remiantis nauju įstatymu: 1) smurtas šeimoje yra nusikaltimas, 2) valstybė atsako už smurto šeimoje atvejų prevenciją ir baudimą už juos, 3) kaltininkas atsako už savo padarytas veikas, 4) auka turi teisę į saugumą [31, p. 612]. Nesunku pastebėti, kad šios nuostatos egzistavo iki priimant įstatymą. Įstatyme neatsirado įstatymo projekte planuotos nuostatos, kuri turėjo saugoti vaikus nuo kaip auklėjimo priemonės taikyto mušimo ir žeminimo.

Priimto Lenkijos įstatymo šalininkai tvirtino, kad pagaliau buvo priimta įstatyminė smurto šeimoje definicija, įstatymas nekartoja baudžiamojo kodekso turinio, kuriame iš esmės nekalbama apie *stricte* smurtą šeimoje. Kitas argumentas – Lenkijos įstatymas nėra išimtis, panašios tendencijos egzistuoja kitose valstybėse, tai numato ir tarptautiniai dokumentai, kuriuose tiesiogiai arba netiesiogiai reika-

laujama aiškaus smurto šeimoje teisinio draudimo.

Taigi tiek Norvegijos, tiek Lenkijos įstatymai, nors parengti skirtingu laiku, numato apsaugą nuo smurto šeimoje tiek baudžiamuosiuose kodeksuose, tiek papildomuose įstatymuose, skirtuose šio reiškimo prevencijai ir atoveiksmiui. Nebūtinai yra reikalinga atskira nuostata baudžiamajame kodekse, kad apskritai būtų pastebėtas smurto šeimoje reiškinys. Kartais tai loginis proceso, siekiant parengti efektyviausias priemones, rezultatas.

Didesnės apsaugos nuo smurto šeimoje modelis. Skirtingai nuo pirmo aptarto modelio, kuris kiekvienam garantuoja vienodą apsaugą, trečiame modelyje pripažįstama, kad namai – vieta, kurioje asmuo ypač turi teisę tikėtis saugumo ir pagarbos. Švedijoje ypatinga apsauga numatyta moterims kaip dažniausiai tampančioms smurto šeimoje aukomis.

Švedijoje smurtas privačioje srityje buvo pripažintas nusikaltimu 1982 m. Švedijos įstatymų leidėjas 1995–2003 metais parengė įstatymų, kurių tikslas – būtent moterų apsauga nuo smurto šeimoje, paketą. 1998 m. buvo priimtas įstatymas dėl moterų integralumo apsaugos, kurio dėka baudžiamajame kodekse (4 skyrius, § 4a) atsirado naujas nusikaltimas – žymus moters integralumo pažeidimas, susijęs su moters partnerio smurto taikymu moters atžvilgiu.

Didesnė apsauga buvo skirta vaikams. Remiantis Švedijos šeimos kodeksu, vaikams draudžiama taikyti kūno bausmes ir kitus žeminančius metodus. Ši nuostata yra susijusi su Švedijos baudžiamojo kodekso § 5, kuriame numatyta, kad už skausmo sukėlimą ir skriaudimą baudžiama taip, kaip už kūno neliečiamumo pa-

žeidimą arba įžeidimą. 1965 m. 53 proc. švedų teigiamai vertino fizines ir psichines vaikų baudimo formas. Šiandien tokių pažiūrų laikosi vos 10 proc. visuomenės [31, p. 614].

Galima diskutuoti, ar deramas sprendimas, kuris aiškiai apsaugo tik vieną grupę. Tačiau verta atkreipti dėmesį į patį modelį, kuris griežčiau vertina smurtą šeimoje.

3. Mediacijos (sutaikymo) taikymo galimybės smurto šeimoje atveju

2009 m. pabaigoje Jungtinių Tautų Organizacijos Ekonominių ir socialinių reikalų departamentas išleido vadovą *Handbook for legislation on violence against women* [24], kuriame atsirado siūlymas teisiškai uždrausti mediaciją bylose dėl smurto šeimoje. Vadovo 3.9. skyriuje pateikta rekomendacija: „įstatymų leidėjas privalo aiškiai uždrausti mediaciją visose smurto prieš moteris bylose, tiek prieš, tiek baudžiamojo proceso metu.“ Taip pat pateikiamas trumpas nedaug paaiškinantis komentaras: „Daugelyje šalių įstatymų leidėjas kaip baudžiamosios ir šeimos teisės sistemos alternatyvą siūlo ir palaiko mediaciją. Tačiau atsiranda problemų, taikant mediaciją smurto prieš moteris bylose. Byla pašalinama iš teismo proceso laikant, jog abi šalys turi vienodai stiprias pozicijas derybose, abi šalys vienodai kaltos dėl smurto, tuo pačiu apribojant kaltininko atsakomybę. Vis daugiau šalių uždraudžia mediacijos taikymą smurto prieš moteris bylose, pvz., 2004 m. Ispanijos įstatymas dėl integruotų apsaugos priemonių prieš smurtą lyties pagrindu.“

Taigi šiame dokumente yra pateikta pozicija, keičianti Jungtinių Tautų požiūrį, buvusį iki šiol, pagal kurį aukai ir kaltinin-

kui nebuvo draudžiama siūlyti taikyti mediaciją smurto šeimoje atvejais. Tai sukėlė atkuriamojo teisingumo žinovų susirūpinimą, pateikiant argumentus, jog, taikant mediaciją pagal nustatytas taisykles, taip yra smurto šeimoje atvejais, ji tampa efektyvesne. Atkuriamojo teisingumo procedūros gali sustiprinti aukos derybines pozicijas ir kaltininko atsakomybę. Be to, yra nemažai empirinių smurto prieš moteris tyrimų rezultatų, kurie įrodo, jog mediacija smurto šeimoje atvejais galima².

Suvokiant, kokia sudėtinga ir jautri yra smurto šeimoje problema, kokia sunki kiekviena intervencija į šeimos gyvenimą ir jos konfliktus, atsižvelgiant, jog praktiškų požiūris dažnai labai skiriasi, reikėtų atsižvelgti į skirtingų šalių argumentus, remiantis empiriniais tyrimais, kurie taip pat nėra vienodi.

Pagrindinis ir svarbus argumentas prieš mediacijos taikymą šeimos smurto atvejais yra šalių nelygybė derybose³. Iš vienos pusės figūruoja paprastai dominuojantis kaltininkas „agresorius“, iš kitos – nuo jo priklausanti, paklusni, pasyvi auka. Paprastai smurto atvejais laikoma, kad abi šalys yra vienodai atsakingos už konfliktą ir agresiją ir vienodai kaltos⁴ dėl susiklosčiusios si-

tuacijos, nepaisant, jog skriauda ir kančios yra patiriamos tik vienos šalies. Šalis, priklausanti nuo kaltininko, gali nebūti visaverčiu partneriu mediacijoje, negalės dalyvauti derybose ir turės blogesnes pozicijas, sudarant kompromisinį susitarimą. Geras pradžios taškas šiuo atveju gali būti atitinkamos terapijos aukai pasiūlymas, siekiant sumažinti arba pašalinti šalių nelygybę ir tik paskui galima dalyvauti mediacijoje. Taip pat efektyvus, o kartais būtinas yra kaltininko dalyvavimas smurtinį elgesį keičiančiose programose arba gydymasis nuo alkoholizmo ar narkomanijos [35, p. 1025–1026].

Verta pateikti labai įdomius tyrimus, susijusius su mediacija partnerių smurto atvejais, kuriuos atliko Austrijoje dr. C. Pelikan (pirmas tyrimas buvo atliktas 1999 m., o kitas po 10 metų) [29]. Tyrimų autorė stebėjo mediacijos procesus tarp partnerių, o po pusantrų iki dvejų metų atliko interviu su smurto aukomis, sutikusiomis būti apklaustomis. Remiantis tyrimų duomenimis, 83 proc. apklaustų smurto aukų teigė, jog jų partneriai nustojo vartoti smurtą, ir daugumą respondenčių tai siejo su atlikta mediacija. Jų nuomone, pozityvus mediacijos efektas buvo dvejopas: tiesioginis, nes moterys išmoko reikalauti iš savo partnerių nevartoti smurto bei spręsti konfliktus taikiai; be to, mediacija prisidėjo prie partnerių separacijos (beveik pusė atvejų). Apie 40 proc. moterų, kurios liko gyventi su savo partneriais arba kontaktavo su jais ir nebekentėjo jų smurto, teigė, kad jų partneriai mediacijos dėka pakeitė savo elgesį ir požiūrį. C. Pelikan teigimu, jei prieš 10 metų pozityvios kaltininkų elgesio permainos buvo retos, tai šiuo metu pasirodė, jog galima sėkmingai užkirsti kelią smur-

² Pavyzdžiui, tokio turinio buvo Europos atkuriamojo teisingumo forumo pozicija, kurią pateikė dr. Christa Pelikan iš Austrijos laiške, adresuotame *Newsletter of the UN-Division for the Advancement of Women*.

³ Verta priminti, kad remiantis Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R (99) 19 dėl mediacijos baudžiamosiose bylose, tarp šalių neturi būti aiškaus skirtumo dėl amžiaus, brandos ar intelektualių galimybių.

⁴ Būtent šis požiūris yra labiausiai kritikuojamas mediacijos draudimo smurto šeimoje atvejais šalininkų. Tarptautiniuose dokumentuose pabrėžiama, jog smurto kaltininkas negali remtis aukos provokacija, kad pateisintų savo agresyvų elgesį. Baudžiamajame procese į tokį argumentą neturi būti atsižvelgiama [pvz., 33, p. 44].

tui⁵. Tyrimų autorės nuomone, tam turėjo įtakos tiek socialinės permainos, tiek feministinio judėjimo idėjos, įstatymų pakeitimai ir jų taikymo praktika bei visuomenės mentaliteto pokyčiai [35, p. 1028].

2004 m. Suomijoje atliktas tyrimas apėmė 225 smurto šeimoje, dauguma santuokos, likusiais atvejais – partnerystės, atvejus. Mediacijos proceso kreipdavo iš esmės prokuratūra ar policija, nedaugeliu atvejų to prašė pačios šalys, dažniau kaltininkai nei nukentėjusieji. Teismo ir mediacijos proceso metu apie 45 proc. šeimų buvo separacijoje. Įdomu, kad mediacija sunkių nusikaltimų atvejais dažniau nei kitais atvejais baigdavosi taikiai (susitarimu). Daugelis teisėjų, dalyvavusių tyrime, pritaria mediacijos taikymui smurto šeimoje atvejais, žinoma, pabrėžiama, jog kiekviena situacija turi būti nuodugnai iširta, taip pat šią priemonę taikyti neatrodo tinkama sunkių nusikaltimų atvejais, kai kaltininko agresija trunka ilgai ir yra daugkartinė [20].

Nemažai tyrimų ir mediatorių informacija rodo, kad mediacijoje dalyvaujančios šalys (taip pat smurto šeimoje atvejais) yra patenkintos jos eiga ir rezultatais ir linkusios rekomenduoti mediaciją kaip sėkmingą konfliktų sprendimo metodą kitiems. Todėl būtų netinkama, jei žmonės tokioomis situacijomis netektų profesionalios pagalbos galimybės sprendžiant konfliktą. Sprendimai dėl mediacijos taikymo smurto šeimoje atvejais turėtų būti priimami individualiai, nuodugnai ištyrus aplinkybes [35, p. 1031–1032].

⁵ Austrų sistema laikoma viena iš geriausių Europoje, kalbant apie prevenciją, edukaciją ir pagalbą partnerių smurto atvejais [33, p. 42].

Išvados

Daug tarptautinių standartų dėl smurto panaikinimo artimoje aplinkoje, ypač moterų ir vaikų atžvilgiu, rodo problemos svarbą. Dokumentuose aiškiai nurodoma valstybės pareiga veikti. Šioje srityje žmogaus teisės, kurios iš esmės reguliuoja individo ir valdžios santykius, įpareigoja įsikišti teisės pažeidimų atvejais privačioje sferoje.

Aptarti smurto eliminavimo modeliai rodo, jog šiuolaikiniame pasaulyje asmens interesų priešpriešinimas šeimos interesams jau yra anachronizmas. Žalingus smurto šeimoje padarinius jaučia ne tik šeima, už jį moka visa visuomenė. Baudžiamojo teisinio pasipriešinimo smurtui šeimoje modeliai gali būti įvairūs. Straipsnyje teikiama medžiaga leidžia tvirtinti, kad nepaisant priimto modelio, jis turi šansų įgyvendinti savo tikslą tik tuomet, kai naujos baudžiamosios teisinės nuostatos skatins norą iš tikrųjų pasipriešinti smurto šeimoje reiškiniui.

Tarptautinių institucijų veiklos dėka pradėta pastebėti, kad pasipriešinimas smurtui ne tik viešojo erdvėje, bet ir privačioje srityje, taip pat saugumo, apsaugos ir pagalbos užtikrinimas agresijos šeimoje aukoms yra valstybės pareiga. Šios srities veikla turi būti kompleksinė ir koordinuota įstatymų leidybos, švietimo, psichologinėje ir socialinėje srityse, siekiant sukurti atitinkamas sąlygas ir tinkamą atmosferą konfliktams spręsti.

LITERATŪRA

Norminė medžiaga

1. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).
2. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 72-3475.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. X-1569 „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos Valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*, 2011-09-30, nr. 118-5564.
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 1330 „Dėl valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007–2009 metų plano patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 144-5474.
5. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 68-2497.
6. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 77-3290.
7. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 77-3288.
8. Jungtinių Tautų konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 21-549.
9. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 60-1501.
10. 1993 m. Jungtinių Tautų deklaracija dėl smurto prieš moteris panaikinimo. Declaration on the Elimination of Violence against Women. General Assembly resolution 48/104 of 20 December 1993 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <[http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(symbol\)/a.res.48.104.en](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(symbol)/a.res.48.104.en)>.
11. UN GA Resolution A/RES/58/147 Elimination of domestic violence against women. Adopted by the General Assembly, 22 December 2003 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/503/40/PDF/N0350340.pdf?OpenElement>>.
12. 2002 m. Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija Rec(2002)5 dėl moterų ap-

saugos nuo smurto [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=280915>>.

13. 2009 m. lapkričio 26 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl smurto prieš moteris panaikinimo (2010/C 285 E/07) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:285E:0053:0058:LT:PDF>>.
14. 1995 m. Pekino deklaracija ir veiksmų platforma [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf>>.
15. Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. *Dz.U.* 2005, nr 180, poz. 1493.
16. *Action Plan against Domestic Violence 2008–2011*, Ministry of Justice and the Police, Norway [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.regjeringen.no/upload/JD/Vedlegg/Handlingsplaner/Vendepunkt_eng.pdf>.

Specialioji literatūra

17. DAPŠYS, Antanas; ir SAKALAUSKAS, Gintautas. *Smurtą patyrusių vaikų reabilitacijos teisiniai aspektai*. Vilnius: Teisės institutas, 2005.
18. DIRSIENĖ, Nijolė; ir REIKERTIENĖ, Valerija. *Smurtinio elgesio keitimo metodika (praktinis vadovas socialiniams darbuotojams)*. Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2008.
19. DRAKŠIENĖ, Anna; ir MICHAILOVIČ, Ilona. *Kriminologijos žinynas*. Vilnius: Eugrimas, 2008.
20. FLINCK, Aune; IIVARI, Juhani. *Domestic Violence in Mediation: Realistic Evaluation of a Research and Development Project (Finnish evaluation of social services)*, 2004 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.euforumrj.org/readingroom/Budapest/workshop17.pdf>>.
21. *Gender in Norway* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.gender.no/Topics/15/sub_topics?path=5/964>.
22. GRUSZCZYŃSKA, Beata. *Przemoc wobec kobiet w Polsce. Aspekty prawnokryminologiczne*. Warszawa: Oficyna Wolters Kluwer business, 2007.
23. GUSTAINIENĖ, Marytė. Smurto prieš moteris priežastys ir prevencija. Vilnius: *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2005/1, p. 110–121 [interak-

- tyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.ku.lt/sociologija/files/2005_nr.01.110-121.pdf>.
24. *Handbook for Legislation on Violence against Women*. Department of Economic and Social Affairs Division for the Advancement of Women, New York 2010 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.un.org/womenwatch/daw/vaw/handbook/Handbook%20for%20legislation%20on%20violence%20against%20women.pdf>>.
 25. JUSTICKIS, Viktoras. *Kriminologija*. I dalis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001.
 26. KSIENIEWICZ, Monika. Prymat pomidora, czyli co slychać w instytucjach europejskich. Warszawa: *Niebieska Linia*, nr 1 / 2011 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.pismo.niebieska.com.pl/index.php?id=544>>
 27. PALAVINSKIENĖ, Brigita. Smurto šeimoje ypatumai ir prevencija. In *Kriminologija*. Vadovėlis. Moksl. red. G. Babachinaitė ir A. Kiškis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010, p. 409–447.
 28. PAVILIONIENĖ, Marija Aušrinė. Valstybės pareiga – įveikti smurtą šeimoje. In *Konferencijų „Smurtas šeimoje – žmogaus teisių pažeidimas“ „Ar Lietuvoje yra lyčių lygybės politika?“ medžiaga*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimas, 2007, p. 15–17.
 29. PELIKAN, Christa. On the Efficacy of Victim-Offender-Mediation in Cases of Partnership Violence in Austria, or: Men Don't Get Better, But Women Get Stronger: Is it Still True? Springer Science+Business Media B.V. 2010 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.springerlink.com/content/xrq21x77p47k384m/fulltext.pdf>>.
 30. PETRAUSKAITĖ, Dovilė. *Smurtas šeimoje*. Vilnius: Danielius, 2010.
 31. PŁATEK, Monika. Karnoprawne modele przeciwdziałania przemocy w rodzinie. *Archiwum Kryminologii*, T. XXIX–XXX. Warszawa, 2009, s. 601–616.
 32. *Smurto prieš moteris šeimoje analizė ir smurto šeimoje aukų būklės įvertinimas*. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2008. Tyrimas atliktas įgyvendinant Valstybinę smurto prieš moteris mažinimo strategiją ir jos įgyvendinimo priemonių 2007–2009 m. planą [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <[http://www.bukstipri.lt/uploads/Tyrimas_Smurto_pries_moteris2008\(2\).pdf](http://www.bukstipri.lt/uploads/Tyrimas_Smurto_pries_moteris2008(2).pdf)>.
 33. SPUREK, Sylwia. *Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Praktyczny komentarz*. 2. wydanie. Warszawa: LEX a Wolters Kluwer business, 2011.
 34. USCILA, Rokas; GRIGUTYTĖ, Neringa; ir KARMAZA, Evaldas. *Metodinės rekomendacijos policijos pareigūnams, sprendžiantiems konfliktų šeimoje atvejus*. Vilnius: Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, 2008.
 35. WÓJCIK, Dobrochna. Czy należy zakazać stosowania mediacji w sprawach o przemoc rodzinną (partnerską). In V. Konarska-Wrzosek, J. Lachowski, J. Wójcikiewicz (Red.). *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*. Warszawa: LEX, Wolters Kluwer business 2010, s. 1017–1032.
 36. WOLHUTER, Lorraine; OLLEY, Neil; DENHAM, David. *Victimology. Victimization and Victims' Rights*. London and New York: Routledge Cavendish, 2009.

Statistikos duomenys

37. Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenys [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2218>>.
38. Policijos departamento prie VRM duomenys apie pranešimus dėl konfliktų ir smurto šeimoje 2007–2009 m. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <[http://www.bukstipri.lt/uploads/Duomenys%20apie%20pranešimus%20dėl%20konfliktų%20ir%20smurto%20šeimoje%202007-2008-2009%20metais\(2\).xls](http://www.bukstipri.lt/uploads/Duomenys%20apie%20pranešimus%20dėl%20konfliktų%20ir%20smurto%20šeimoje%202007-2008-2009%20metais(2).xls)>.

CERTAIN ASPECTS OF DOMESTIC VIOLENCE ISSUES

Ihona Michailovič

S u m m a r y

The article addresses a range of issues that expressly substantiates a need for immediate and effective measures in respect of domestic violence. The subject matter of the paper covers certain stereotypes of domestic violence, provides references to relevant provisions of international standards in respect of domestic violence, three punitive legal regulatory models, and, having regard to the relevant international experience, possibilities of referring to mediation in domestic violence situations.

Domestic violence as subject matter is no longer a taboo. The overall level of knowledge about the subject and types of relevant preventive activity has significantly risen in the course of past years. The very number of international standards on the elimination of violence in immediate family, and particularly, in respect of children and women, is a clear demonstration of the relevance of the subject

matter. In this respect the fundamental principles of human rights that essentially regulate the relations between individuals and the authorities, obligate the latter to intervene in the cases of violation of law in private environment.

Models of punitive legal confrontation to domestic violence may take a number of different shapes. The material provided in the present Article provides evidence that irrespective of its type any model can achieve its objectives only provided the introduction of punitive legal norms is supported by an internal desire to confront the very phenomenon of domestic violence. The contribution of numerous international institutions in the area has been increasingly clearly demonstrating that confrontation to violence in the public domain as well as private environment, also ensuring of safety, protection and assistance to victims of domestic violence is a fundamental obligation of the State.

Įteikta 2011 m. spalio 21 d.

Priimta publikuoti 2012 m. sausio 12 d.